

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

مطالعات اجتماعی

(جغرافیا، تاریخ، مدنی)

پایه نهم دوره اول متوسطه

این کتاب شامل کتاب درسی و کاربرگه‌های فعالیت است.

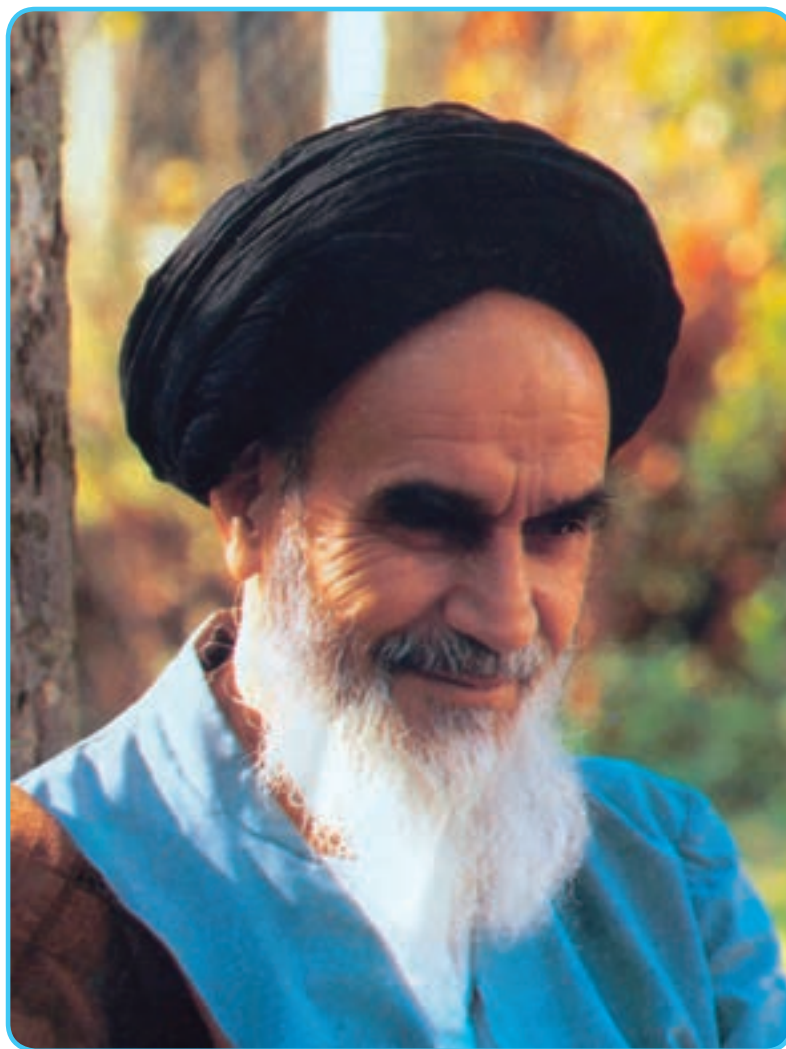

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

نام کتاب :	مطالعات اجتماعی پایه نهم دوره اول متوسطه - ۱۳۸
بديداورنده :	سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف :	دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری
شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف :	محمدباقر آرام، بهروز انصاری، عباس پرتوی مقدم، علیرضا حیدری، فاطمه خسروی، محمدرضا سنگری، محمدشریف متولکی الموتی، ناهید فلاحیان، محمدمهدی موسی‌خان، منصور ملک‌عباسی، نازیام‌ملک محمودی، محمود معافی و سوسن نوروزی (اعضای شورای برنامه‌ریزی)
مدیریت آماده‌سازی هنری :	ناهید فلاحیان، عباس پرتوی مقدم (مؤلفان) - افسانه حجتی طباطبایی (ویراستار)
شناسه افزوده آماده‌سازی :	اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی
نشانی سازمان :	لیدا نیک‌روش (مدیر امور فنی و چاپ) - مجید ذاکری یونسی (مدیر هنری) - محمد عباسی (نگارنگار [طراح گرافیک]، صفحه آرا) - مریم کیوان (طراح جلد) - فرهاد جمشیدی، نرگس میکائیلی و مجید غزنوی (تصویرگر) - مریم جوادی، محمد عباسی و ابوالفضل بهرامی (عکاسان) - مریم دهقان زاده، فاطمه رنسیان فیروز آباد، زهرا ایمانی نصر، فاطمه باقری مهر، علی نجمی، سیف‌الله بیک محمد دلیسونند، سپیده ملک‌ایزی، حمید ثابت کلاچاهی، احمدرضا امینی (امور آماده‌سازی)
ناشر :	تهران : خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی) تلفن : ۸۸۸۳۱۱۶۱-۹، دورنگار : ۸۸۳۰۹۲۶۶، کد پستی : ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹
چاپخانه :	وبگاه : www.irtextbook.ir و www.chap.sch.ir
سال انتشار و نوبت چاپ :	شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران - تهران : کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروبخش) تلفن : ۴۴۹۸۵۱۶۱-۵، دورنگار : ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی : ۳۷۵۱۵-۱۳۹
	شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»
	چاپ چهارم ۱۳۹۷

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به صورت چاپی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکس‌برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکثیر به هر شکل و نوع، بدون کسب مجوز ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

شابک ۹-۲۴۴۵-۰۵-۴۶۴-۹۷۸-۹۷۸-۹۶۴-۰۵-۲۴۴۵-۹ ISBN 978-964-05-2445-9

جوان‌ها قدر جوانی‌شان را بدانند و آن را در علم و تقوی و سازندگی خودشان صرف
کنند که اشخاصی امین و صالح بشوند.

امام خمینی (رحمة الله علیه)

فهرست

۱	فصل اوّل : سیارهٔ ما، زمین
۲	درس ۱: گوی آبی زیبا
۹	درس ۲: حرکات زمین
۱۵	فصل دوم : سنگ کره، آب کره، هوا کره
۱۶	درس ۳: جهرهٔ زمین
۲۱	درس ۴: آب فراوان، هوای پاک
۲۹	فصل سوم : زیست کره، تنوع شگفت‌انگیز
۳۰	درس ۵: پراکندگی زیست بوم‌های جهان
۳۶	درس ۶: زیست بوم‌ها در خطرند
۴۳	فصل چهارم : ساکنان سیارهٔ زمین
۴۴	درس ۷: جمعیت جهان
۵۰	درس ۸: جهان نابرابر

۵۷	فصل پنجم : عصر یکپارچگی و شکوفایی
۵۸	درس ۹: ایرانی متحد و یکپارچه
۶۴	درس ۱۰: اوضاع اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی ایران در عصر صفوی
۷۱	فصل ششم : ایران از عهد نادرشاه تا ناصرالدین شاه
۷۲	درس ۱۱: تلاش برای حفظ استقلال و اتحاد سیاسی ایران
۷۸	درس ۱۲: در جست‌وجوی پیشرفت و رهایی از سلطهٔ خارجی
۸۵	فصل هفتم : ایران در عصر مشروطه
۸۶	درس ۱۳: انقلاب مشروطیت؛ موانع و مشکلات
۹۲	درس ۱۴: ایران در دوران حکومت بهلوی
۹۹	فصل هشتم : سقوط حکومت شاهنشاهی و شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی
۱۰۰	درس ۱۵: انقلاب اسلامی ایران
۱۰۷	درس ۱۶: ایران در دوران پس از پیروزی انقلاب اسلامی

۱۱۳	فصل نهم : فرهنگ و هویت
۱۱۴	درس ۱۷: فرهنگ
۱۲۰	درس ۱۸: هویت
۱۲۷	فصل دهم : خانواده و جامعه
۱۲۸	درس ۱۹: کارکردهای خانواده
۱۳۳	درس ۲۰: آرامش در خانواده
۱۴۱	فصل یازدهم : حکومت و مردم
۱۴۲	درس ۲۱: نهاد حکومت
۱۴۸	درس ۲۲: حقوق و تکالیف شهروندی
۱۵۵	فصل دوازدهم : بهره‌وری
۱۵۶	درس ۲۳: بهره‌وری چیست؟
۱۶۲	درس ۲۴: اقتصاد و بهره‌وری

لطفا بخوانید

سخنی با دبیران گرامی

خداوند متعال را سپاس می‌گوییم که به لطف او توانستیم کتاب **مطالعات اجتماعی پایه نهم** دوره اول متوسطه را پس از کتاب‌های پایه هفتم و هشتم به شما تقدیم کنیم.

مطالعات اجتماعی یک حوزه مهم یادگیری است که از انسان و تعامل او با محیط‌های گوناگون در زمان‌های مختلف (حال، گذشته و آینده) و جنبه‌های گوناگون این تعامل (سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، محیطی و...) بحث می‌کند. به همین دلیل، این حوزه، مفاهیم رشته‌های متعدد و مختلف چون تاریخ، جغرافیا، مدنی، اقتصاد، حقوق، مردم‌شناسی و نظایر آن را دربر می‌گیرد. در برنامه جدید دوره ابتدایی، در سازماندهی محتوا از تلفیق بیشتری استفاده می‌شود اما با رسیدن به دوره اول متوسطه، تلفیق کاهش می‌یابد و با توجه به درجه و نوع تلفیق به کار رفته، رشته‌ها هويت خود را حفظ می‌کنند و در واقع یک حوزه موضوعی غالب است و در جاهای مناسب از پیوند با حوزه‌های دیگر و مفاهیم کلیدی مربوطه استفاده می‌شود.

در برنامه درسی جدید مطالعات اجتماعی، به منظور سازماندهی تلفیقی محتوا، پنج حوزه موضوعی انتخاب شده است:

۱- **فضا و مکان؛ ۲- زمان، تداوم و تغییر؛ ۳- فرهنگ و هويت؛ ۴- نظام اجتماعی؛ ۵- منابع و فعالیت‌های اقتصادی.** هریک از این حوزه‌ها ناظر به تعدادی از رشته‌های مذکور است. این کتاب شامل ۱۲ فصل و ۲۴ درس است که در هر فصل، دو یا چند حوزه موضوعی و مفاهیم کلیدی مربوط به آنها با یکدیگر تلفیق شده‌اند.

رویکرد و هدف اصلی برنامه

درس مطالعات اجتماعی با توجه به رویکرد کلی برنامه درسی ملی مبنی بر فطرت‌گرایی توحیدی و اهتمام به شکوفایی آن، سعی می‌کند زمینه‌های تربیت فردی و اجتماعی نوجوانان را فراهم آورد. از این‌روی، هدف غایی این درس تربیت افرادی مؤمن، مسئول، توانمند و آگاه در زندگی فردی و اجتماعی، پایبند به اخلاق و ارزش‌های دینی و علاقه‌مند به ایران و هويت فرهنگی – تمدنی آن است. این درس پیوند نزدیکی با مهارت‌های زندگی دارد.

روش‌های آموزش: همراه این کتاب، یک کتاب راهنمای تدریس تهیه شده است. به شما توصیه می‌کنیم این راهنما را به دقت مطالعه کنید.

– با توجه به رویکرد و هدف اصلی برنامه، و به منظور کاربردی کردن دروس و پیوند آن با زندگی واقعی، لازم است شما معلمان عزیز، الگوهای تدریس و شیوه‌های ارزشیابی خود را با اهداف این درس منطبق کنید و از شیوه‌های سنتی تأکید بر محفوظات و دانستنی‌ها و تدریس‌های مبتنی بر روش‌های غیرفعال یا فقط سخنرانی و روش مرسوم و نادرست سؤال و جواب در آوردن‌های قالبی از متن درس‌ها بپرهیزید. توجه داشته باشید که اطلاعات و دانستنی‌های کتاب وسیله است و نه هدف؛ آنها را منبعی برای کاوشگری دانش‌آموزان و انجام دادن فعالیت‌ها بدانید. این کتاب همچنین شامل فعالیت‌هایی است که در متن آمده و کاربرگ‌هایی که در پایان گنجانده شده است. این فعالیت‌ها و کاربرگ‌ها که عمدتاً باید در کلاس و در حین فرایند تدریس (و نه بعد از تدریس) انجام شوند، طوری طراحی شده‌اند که فضای لازم برای پرورش مهارت‌ها و نگرش‌های مختلف را به وجود بیاورند. دانش‌آموزان را راهنمایی کنید تا این فعالیت‌ها را به‌طور صحیح انجام دهند. چنانچه این فعالیت‌ها به‌خوبی انجام شوند، اهداف برنامه محقق می‌شود.

– به محیط آموزشی خود و روش‌های یاددهی – یادگیری‌تان تنوع ببخشید و از بردن دانش‌آموزان به محیط‌های

جغرافیایی، بناهای تاریخی، موزه‌ها، فرهنگ‌سراها و مؤسسات اجتماعی و نظایر آن غفلت نورزید.

— مشارکت خانواده‌ها را جلب کنید و از همراهی آنها در تحقق اهداف تربیتی برنامه و حتی ارزشیابی استفاده کنید.

— بخش اعظم کتاب به موضوعات ضروری برای همه دانش‌آموزان کشور اختصاص دارد اما فقط کلیاتی را در اختیار شما می‌گذارد. بنابراین، انتظار می‌رود در موارد مقتضی، تدریس موضوعات را با شرایط بومی و محلی منطبق کنید و به نیازهای خاص منطقه خودتان پاسخ دهید.

— فعالیت‌های مربوط به نقشه و نمودار، تنها در محدوده کتاب و کاربرگ‌ها انجام می‌گیرد. دانش‌آموزان را به ترسیم نقشه‌های اضافی یا فعالیت‌های بیش از این وادار نکنید.

— فصول این کتاب را به ترتیب، تدریس کنید و در هر نوبت تقریباً نیمی از کتاب را آموزش دهید. واگذاری تدریس کتاب به بیش از یک دبیر اکیداً ممنوع است.

شیوه ارزشیابی: با توجه به رویکرد تربیت اجتماعی و مهارت‌های زندگی و هدف والای آماده کردن دانش‌آموزان برای زندگی شایسته، ارزشیابی این درس به هیچ عنوان نباید احساس سرخوردگی یا شکست در دانش‌آموزان پدید آورد.

ارزشیابی درس مطالعات اجتماعی، به صورت جمع ارزشیابی مستمر و ارزشیابی کتبی پایانی در هر نوبت تحصیلی صورت می‌گیرد و در هر نیمسال ۲۰ نمره به ارزشیابی مستمر و ۲۰ نمره به آزمون پایانی اختصاص می‌یابد. توجه کنید که منظور از ارزشیابی مستمر، آزمون‌های مکرر نیست. ارزشیابی مستمر، کلیه فعالیت‌های خارج از کلاس و داخل کلاس نظیر انجام دادن فعالیت‌ها، شرکت در بحث و گفت‌وگو، درست کردن روزنامه دیواری و مدل و نمونک (ماکت)، پرس‌وجو و تحقیق و نوشتن مطلب و گزارش و جمع‌آوری عکس یا نمونه‌ها را دربر می‌گیرد. شمارک‌بندی (بارم‌بندی) مربوط به هر یک از فعالیت‌ها را، که متعاقباً اعلام می‌شود، رعایت کنید.

به ارزشیابی مستمر اهمیت بدهید. شایسته است به این منظور فهرست بازینه ثبت مشاهدات و بررسی فعالیت‌ها و پوشه کار را فراهم نمایید. فراموش نکنید که ارزشیابی به منظور اصلاح نواقص آموزش و یادگیری و ایجاد فرصت‌های مناسب‌تر برای یادگیری دانش‌آموزان صورت می‌گیرد. در ارزشیابی کتبی پایانی، اهداف اصلی درس را در نظر بگیرید.

در پایان هر فصل کتاب، بخش واژه‌ها وجود دارد. این بخش به منظور پرورش مهارت مراجعه دانش‌آموزان به اصطلاحات و تعاریف صورت گرفته و درج علامت ❓ بر روی آن، به این معناست که در ارزشیابی مستمر و کتبی نباید از این تعاریف، سؤال طرح شود و دانش‌آموزان مجبور به حفظ کردن آنها باشند.

علامت ❓ نیز در بخش‌هایی از کتاب مشاهده می‌شود. این علامت به معنای آن است که اگرچه این بخش‌ها، به منظور تدریس موضوع یا انجام فعالیت‌ها در کلاس طراحی شده‌اند و در ارزشیابی مستمر مدنظر قرار می‌گیرند، در ارزشیابی‌های کتبی پایانی نباید از آنها سؤالی طرح شود.

از طرح سؤال از زیرنویس عکس‌ها و از محتوای نقشه‌ها بپرهیزید.

علاوه بر کتاب درسی و راهنمای معلم، سایر اجزای بسته آموزشی نظیر فیلم، اسلاید و نقشه در حال طراحی و تولید است که به تدریج در اختیار شما قرار خواهد گرفت.

امیدواریم شما معلمان عزیز با استفاده از روش‌های فعال، فضایی پرنشاط و دلپذیر در کلاس‌های درس مطالعات اجتماعی پدید آورید.